

IMOM BUXORIYNING “AL-ADAB AL-MUFRAD” ASARI: AXLOQIY- TA’LIMiy AHAMIYATI VA ILMiy TAHLILI

Jo‘rayev Akram

Termiz davlat universiteti

Falsafa kafedrası o‘qituvchisi

Hasanova Mavluda

Termiz davlat universiteti

O‘zbek filologiyasi talabasi

Annotatsiya

Mazkur maqolada Imom Buxoriyning “Al-Adab al-Mufrad” asari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Asarning tuzilishi, mazmuni, undagi hadislarining axloqiy yo‘nalishi, shuningdek, islomiy tarbiya tizimidagi o‘rni o‘rganiladi. Tadqiqot natijasida ushbu asar insoniy fazilatlarni shakllantirishda muhim manba ekanligi asoslanadi.

Kalit so‘zlar: hadis, axloq, tarbiya, odob, islom, jamiyat, inson kamoloti

Imom Buxoriyning “Al-Adab al-Mufrad” asari islom ilmiy merosida axloqiy-tarbiyaviy yo‘nalishda yozilgan eng muhim manbalardan biri hisoblanadi. Ushbu asar hadis ilmining yuksak namunasi bo‘lish bilan birga, insonning kundalik hayotidagi odob-axloq me‘yorlarini belgilab beruvchi muhim qo‘llanma sifatida ham e‘tirof etiladi. Imom Buxoriy asarni yaratishda jamiyatda sog‘lom muhitni qaror toptirish, insonlar o‘rtasida mehr-oqibat, hurmat va halollik kabi fazilatlarni mustahkamlashni asosiy maqsad qilib qo‘ygan.

“Al-Adab al-Mufrad” asari Sahih al-Bukharidan farqli ravishda, fiqhiy hukmlardan ko‘ra ko‘proq axloqiy masalalarga e‘tibor qaratadi. Unda jamiyat hayotining deyarli barcha jihatlari — oilaviy munosabatlar, qo‘shnichilik, do‘stlik,

ota-onaga hurmat, bolalarga mehr, kambag'allarga yordam, halollik, rostgo'ylik va sabr-toqat kabi masalalar hadislar orqali yoritib berilgan. Bu esa asarning nafaqat diniy, balki ijtimoiy va pedagogik ahamiyatini ham oshiradi.

Asar tarkiban juda puxta tuzilgan bo'lib, unda mingdan ortiq hadis va rivoyatlar jamlangan. Har bir hadis ma'lum bir axloqiy g'oyani ifodalaydi va insonning ma'naviy kamolotiga xizmat qiladi. Imom Buxoriy hadislarini tartiblashda ularning mavzusiga alohida e'tibor qaratgan, natijada asar boblar asosida tizimli shaklda bayon etilgan. Har bir bob muayyan axloqiy mavzuga bag'ishlanib, unda keltirilgan hadislar o'sha mavzuni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Mazkur asarda eng muhim o'rinlardan biri ota-onaga hurmat masalasiga ajratilgan. Hadislarda ota-onaga yaxshilik qilish insonning eng ulug' burchlaridan biri sifatida ko'rsatiladi. Bu g'oya Islom ta'limotining asosiy tamoyillaridan biri bo'lib, jamiyat barqarorligining muhim omili sifatida talqin etiladi. Ota-onaga e'tibor va g'amxo'rlik qilish orqali inson nafaqat o'z burchini ado etadi, balki jamiyatda mehr-oqibat muhitining shakllanishiga ham hissa qo'shadi.

Shuningdek, asarda qo'shnichilik munosabatlariga ham katta ahamiyat berilgan. Qo'shniga yaxshilik qilish, unga zarar yetkazmaslik, muhtoj bo'lsa yordam berish kabi tamoyillar hadislar orqali keng yoritilgan. Bu esa insonlar o'rtasida o'zaro hurmat va ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi. Imom Buxoriy qo'shnichilikni jamiyatning muhim ustunlaridan biri sifatida ko'radi.

Rostgo'ylik va halollik masalasi ham asarda markaziy o'rin egallaydi. Hadislarda rostgo'y inson doimo yaxshilikka yetaklanishi, yolg'on esa insonni yomonlikka olib borishi ta'kidlanadi. Bu tamoyil insonning ichki dunyosini poklash, uning ma'naviy barkamolligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Halollik esa nafaqat shaxsiy hayotda, balki ijtimoiy va iqtisodiy munosabatlarda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

“Al-Adab al-Mufrad” asarida mehr-shafqat va bag‘rikenglik g‘oyalari ham alohida o‘rin tutadi. Insonlarning bir-biriga mehribon bo‘lishi, kechirimli bo‘lishi, muhtojlarga yordam qo‘lini cho‘zishi jamiyatda tinchlik va barqarorlikni ta‘minlaydi. Imom Buxoriy ushbu fazilatlarni hadislar orqali keng targ‘ib etadi va ularni har bir inson uchun zarur bo‘lgan xulqiy me‘yorlar sifatida taqdim etadi.

Asarning pedagogik ahamiyati ham nihoyatda katta. U yosh avlodni tarbiyalashda, ularga to‘g‘ri yo‘l ko‘rsatishda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Bugungi kunda ham ushbu asardan ta‘lim jarayonida, ayniqsa ma‘naviy-ma‘rifiy tarbiya berishda samarali foydalanish mumkin. Chunki unda keltirilgan g‘oyalar universal bo‘lib, har qanday davr va jamiyat uchun dolzarb hisoblanadi.

Zamonaviy jamiyatda axloqiy muammolar tobora ko‘payib borayotgan bir paytda, “Al-Adab al-Mufrad” asari insonlarni to‘g‘ri yo‘lga boshlovchi muhim manba sifatida yana-da ahamiyat kasb etmoqda. Globalizatsiya jarayonida insoniy qadriyatlarning susayishi, individualizmning kuchayishi kabi holatlar ushbu asarda ilgari surilgan g‘oyalarni qayta ko‘rib chiqishni taqozo etadi. Shu jihatdan qaraganda, Imom Buxoriyning ushbu asari nafaqat tarixiy meros, balki bugungi kun uchun ham dolzarb qo‘llanmadir.

Xulosa qilib aytganda, “Al-Adab al-Mufrad” insonning ma‘naviy kamolotini ta‘minlovchi, uning jamiyatdagi o‘rnini belgilovchi muhim asardir. Unda bayon etilgan axloqiy tamoyillar insonni komil shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bois ushbu asar islom ilmiy merosida alohida o‘rin egallaydi va kelajak avlodlar uchun ham bebaho manba bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Imom Buxoriy. Al-Adab al-Mufrad. – Qohira: Dar al-Hadith, turli nashrlar.
2. Imom Buxoriy. Sahih al-Bukhari. – Qohira: Dar Ibn Kathir, 1987.

3. Imom Muslim. Sahih Muslim. – Bayrut: Dar al-Kutub al-Ilmiyya.
4. Abu Iso Termiziy. Sunan at-Tirmidhi. – Bayrut: Dar al-Gharb al-Islami.
5. Abu Dovud. Sunan Abu Dawud. – Bayrut: Dar al-Fikr.
6. Ahmad ibn Hanbal. Musnad Ahmad ibn Hanbal. – Qohira: Muassasat ar-Risala.
7. Yusuf al-Qaradawi. Fiqh al-Akhlaq al-Islamiyya. – Qohira, 2001.